

Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi

The Importance of Women Entrepreneurship in the Regional Development

Mehmet GÖKÜŞ*
Sema Müge ÖZDEMİR**
Zarif Songül GÖKSEL***

ÖZET

Dünyadaki kalkınma süreçleri incelendiğinde, her ülkenin kendine has özelliklere sahip, belli bir sistematığı olan bölgelere sahip olduğu görülmektedir. Bu bölgelerin ekonomik, fiziki ve sosyal şartlar bakımından barındırdığı farklılıklar ülke genelinde bölgelerarası gelişmişlik farklarına neden olmakta ve hem ülke çapında hem de bölgesel açıdan kalkınma düzeylerini etkileyebilmektedir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının şiddeti ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, tüm ülkelerin yapısında genel olarak görülen bu eşitsizlik Türkiye’de de gözlemlenmektedir. Bu eşitsiz durumun ortadan kaldırılması için son dönemde bölgesel kalkınma politikalarına önem verilmektedir.

Son yıllarda Türkiye’de yüksek ekonomik büyümeye rağmen bölgeler arasındaki büyük gelişmişlik farkları halen devam etmektedir. Bu farkları minimum seviyeye indirmek amacıyla sürdürülmesi gereken önemli kamu politikalarından biri de kadın girişimciliğinin desteklenmesidir. Ancak kalkınma plan, program ve projelerine 1970’li yıllara kadar kadınlar genellikle dâhil edilmemiştir. Kadını içine almayan kalkınma projeleri hem ülke nüfusunun yarısını görmezden gelmekte hem de bu projelerin yoksulluğun azaltılması ve sosyal adaletin sağlanması yönünde etkisi az olmaktadır.

Bölgeler arasındaki eşitsizliği gidermenin temelinde bölge insanı ve bölge kaynağı vardır. Bu boyutuyla, bölgesel kalkınmada girişimciliğin geliştirilmesi, dolayısı ile bölgenin sahip olduğu potansiyellerin kalkınma sürecine entegre edilmesi son derece önemlidir. Bu potansiyellerden biri de kadın girişimciliğidir. Günümüzde gerçekleştirilen araştırmaların çoğunda, doğası gereği pek çok alanda erkeklerden farklı bir bakış açısına sahip olan kadınların gerek sosyal ilişkileri gerekse iş ve özel yaşamlarındaki dengeleyici faktörleriyle iş hayatına başarı kattıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kadın girişimciliği, kadınların kendi kazançlarını elde ederek ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarında önemli bir araç olmasının yanı sıra kadınların iş hayatına ve dolayısıyla ülke ve bölge ekonomisine katkıları da yadsınamayan bir gerçektir.

Kadınların toplumdaki statülerini yükseltme, ekonomik özgürlüklerini geliştirme gibi konularda önemli bir yere sahip olan kadın girişimciliğinin bölgesel kalkınma açısından öneminin incelenmesi çalışmamızın asıl amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin önemli olduğu konusundaki varsayımımızın geçerliliğini test etmek için daha önce bu konuda yapılan araştırmaların sonuçları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel eşitsizlikler, bölgesel kalkınma, girişimcilik, kadın girişimciliği, kadın istihdamı.

Çalışmanın Türü: Araştırma

ABSTRACT

The wave of change that has come with the globalization process, has forced all of the countries to keep pace with this change, and the importance of the regions has increased in this context. Because of the fact that the regions are not only parts of the countries but also of the international system, the necessity of using local capacity and knowledge in the global competition is began to be mentioned frequently in the development literature. In order to achieve economic improvement and development as one of the main goals of a country, there must be equilibrium among the regions in terms of social welfare. However, the concentration of economic and social activities in certain centres has led to emergence of imbalances among the regions in terms of development.

When development processes in the world are examined, each country seems to possess regions that own idiosyncratic characteristics and a certain systematic. The differences these regions have in terms of economic, physical and social conditions cause interregional disparities in terms of development across the country and affect level of development both country-wide and regionally. Apart from the fact that the severity of interregional disparities in terms of development changes from country to country, this inequality which is seen in the structure of all of the countries in general is observed also in Turkey. Recently, in order to eliminate this unequal situation, regional development policies are given importance. The elimination of these disparities is very important for increasing the chances of success for national development plans. For this reason, the regions primarily must put forward their own dynamics and achieve regional development by mobilizing these dynamics. Entrepreneurship, at this point, has an important function for eliminating regional inequalities. Entrepreneur, who is the main actor of entrepreneurial activity, plays a significant role in the inclusion of the potentials of the region to the development process. Since there is a positive linear

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi

*** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi

correlation between entrepreneurship and economic growth, women entrepreneurship and thereby women employment must be encouraged in our country where there are huge interregional differences.

There is a general consensus about the fact that regional development policies will make contribution to effective allocation of resources across the country by improving the economic and social structure; to integration of economic and social structure; to increase the contribution of regions to the overall growth, development, welfare and stability of the country; to strengthening social cohesion and equality, and acceleration of adaptation to the changing conditions of global competition. Because of the fact that the places where regional development policies are implemented are usually lagging behind the other regions in many respects, the improvement of sectors which they have relative advantage is extremely important in these regions.

The mobilization of local dynamics and the inclusion of the potentials of the region to the regional development process, is possible thanks to entrepreneurs who are pursuing opportunities, transforming the idea of innovation to the organizational realities and providing important solution opportunities for the problem of unemployment because in the process of transition from industrial society to information society, human capital has become more important than the physical capital in terms of providing development. Since the realization of development in the strict sense is bound to bring natural resources, physical capital and labour force together effectively, having qualified manpower that has entrepreneurial ability is of particular importance at the point of bringing into practice these factors of production. In the countries with significant imbalances between regions, the inclusion of the people who don't abstain from taking risk and responsibility, and who are creative and enterprising to the production process for creating an economic value, will play an important role in decreasing existing imbalances. The factor which must be mobilized in the realization of regional development is entrepreneurship and especially women entrepreneurship which is idle despite women constitutes half of the world population.

In recent years, despite high economic growth in Turkey, major interregional differences in terms of development are still continuing. One of the important public policies that must be maintained in order to minimize these differences is to support women entrepreneurship. However, until 1970s, women are often not included in the plan, program and projects of development. Although women, who constitute half of the country population and also constitute the group most affected by poverty, bear the responsibility in all aspects of family and social life at least as much as men today as in the past, can't benefit from the rewards of development equally with men. Development projects that don't take into account women both ignore half of the population of the country and have less impact on poverty reduction and on securing the social justice.

The people in the region and regional supply lie at the bottom of overcoming interregional inequalities. In this context, it is extremely important to improve entrepreneurship in the process of regional development and thus integrate the potentials that region has to the development process. One of these potentials is women entrepreneurship. Removal of the barriers entrepreneurs in general and women entrepreneurs in particular face is of great importance in terms of both regional and country economy. As a result of researches conducted, it is determined that the existing gender inequalities in developing countries hamper economic development. In most of the researches that are made in our time, it is stated that women that have a different point of view due to their nature, bring success to the business life both with their social relations and balancing characteristics in their business and private lives. In addition to the fact that women entrepreneurship is an important means for women to become financially independent by making their own money, it is a stubborn fact that it makes women to contribute to the economy of country and regional economy.

The examination of the importance of women entrepreneurship notion, which has such an important place in the sense of upgrading the status of women in society and of improving their economic freedom etc. in terms of regional development, constitutes the ultimate goal of this study. For this purpose, in order to test our assumption about the issue that women entrepreneurship is important in regional development, the results of earlier researches on this issue will be analyzed.

Keywords: Regional inequalities, regional development, entrepreneurship, women entrepreneurship, women employment.

Type of work: Research

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte gelen değişim dalgası ülkeleri bu değişime ayak uydurmak zorunda bırakmış ve bu noktada bölgelerin önemi artmıştır. Bölgeler sadece ülkelerin değil aynı zamanda uluslararası sistemin de bir parçası oldukları için küresel rekabette yerel kapasite ve birikimin kullanılması gerektiği kalkınma literatüründe sıkça dile getirilmeye başlamıştır. Bir ülkenin temel hedeflerinin başında gelen ekonomik gelişme ve kalkınma için bölgeler arasında hem ekonomik hem de sosyal refah açısından bir denge olması gerekmektedir. Ancak hemen hemen her ülkede ekonomik ve sosyal faaliyetlerin belli merkezlerde toplanması bölgeler arasında gelişmişlik açısından dengesizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu farklılığın ortadan kaldırılabilmesi ulusal planların başarı şansını artırmak açısından önem teşkil etmektedir. Bunun için de öncelikli olarak bölgenin kendi dinamiklerinin ortaya konulması ve bu dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel kalkınmanın sağlanması gerekmektedir.

Girişimcilik bu noktada bölgesel farkları gidermek açısından önemli bir işleve sahiptir. Girişimcilik faaliyetinin temel aktörü konumunda olan girişimci bölgenin sahip olduğu potansiyellerin kalkınma sürecine dâhil edilmesinde büyük bir rol oynar. Girişimcilik ile ekonomik büyüme ya da Schumpeter'in ifadesiyle iktisadi gelişme arasında doğrusal bir ilişki vardır (Işık, 2011; 156). Dolayısıyla erkek girişimcilerin

yanında kadın girişimcilerinde işgücüne katılımını bölgelerarası farklılıkların çok fazla olduğu ülkemizde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER VE BÖLGESEL KALKINMA

Sanayi devrimini takip eden süreçte “kapitalizm” olgusunun dünya ekonomisini etkilemeye başlamasıyla birlikte bölgesel eşitsizliklerin arttığı söylenebilir. Bu dönemde başlayan sanayileşme sürecinin, kalifiye işgücünün, emek faktörünün, hammadde kaynaklarının ve sermayenin tarihsel olarak birikmiş olduğu yerlerin hızla gelişmesi olgusunu beraberinde getirmesi, bu olanaklara sahip olmayan bölgelerin geri kalması sonucunu doğurmuş ve bölgesel eşitsizlikler giderek artan bir oranda günümüze kadar devam etmiştir (http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=86&tipi=15&sube=0).

Sanayileşme sürecine giren ülkelerin, başlangıçta, yatırımların hangi bölgelere yapılacağı konusunu piyasa güçlerine bırakmaları sebebiyle, günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler, bölgelerarası eşitsizlik sorunuyla karşı karşıyadır. Özellikle 2. Dünya savaşı sonunda, ülkelerin bir taraftan küreselleşen dünyaya entegre olabilmek, diğer taraftan da kendi içlerindeki ekonomik bütünleşmeyi sağlayabilmek için bölgesel dengesizliklerin çözümüne yönelik çeşitli politikaların uygulanması gündeme gelmiştir (Acar, 2006; XVI).

Dinamik bir yapıya sahip olan gelişme sürecinde, farklı coğrafyalarda gelişmeye etki eden sosyo-ekonomik ve tabii-coğrafi faktörlerin farklı boyutlarda olması, bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır (Poroy, 2004; 6). Bölgesel eşitsizlikler, giderek kamusal kaynakların bölgeler arasında eşitsiz dağılımına ve sosyal, siyasal, kültürel problemlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir (Aktan, 2002; 15).

Son yıllardaki teknolojik gelişmelerle birlikte tarım ve hayvancılık sektörlerinden sanayi sektörüne hızlı geçişler olmuş, bu alandaki faaliyetlerin bazı bölgelerde yoğunlaşması söz konusu bölgeleri cazibe merkezleri haline getirmiştir. Bunun sonucu olarak yoğun göç almaya başlayan bu bölgeler, ekonomik ve sosyal açıdan önemli gelişmeler kat etmiş ve diğer bölgelere kıyasla daha fazla kalkınmaları söz konusu olmuştur (Turan, 2005; 160).

Tüm dünyada varlığını devam ettiren bölgesel dengesizliklerin giderilmesi hususunda bölgesel ölçekte birtakım plan ve politikaların uygulanmasının doğru olduğu şeklinde yaygın bir kanaat ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, bölgesel bazda iç dinamiklerin harekete geçirilmesi, bölge nüfusunun bu sürece dâhil edilmesi ve bölgenin kendi kaynaklarını kullanarak bu hamleyi yapmasını öngören plan ve politikalar “bölgesel kalkınma” olarak adlandırılmıştır (Çolak, 2004; 7). Bu nedenle büyümeyi, istikrarı ve dengesizliği gidermeyi kendine amaç edinmiş bölgesel kalkınma politikalarının uygulanması hayati önem taşımaktadır (Acar, 2006; 13-14).

Bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi için bu süreçte oluşturulan politikaların belli ilkeler çerçevesinde oluşturulması gereklidir ki bunlardan en önemlileri de bölgenin kendi öz kaynaklarının kullanılması suretiyle yerel potansiyelin ve kaynakların harekete geçirilmesidir (Dağ, 2000; 42).

2. BÖLGESEL KALKINMADA GİRİŞİMCİLİĞİN ÖNEMİ

Günümüzde dünya ile bütünleşme hareketlerinin yoğunlaşmasıyla birlikte artan rekabet, dikkatleri girişimcilik ve girişimci kavramlarına çekmiştir. Girişimcilik kavramı çoğunlukla girişimci birey baz alınarak tanımlanan bir kavram olmakla birlikte Schumpeter tarafından “yeni bir organizasyon kurarak veya faaliyet halindeki bir organizasyon içerisinde risk alarak pazar fırsatlarını avantaja çevirmek için yenilik düşüncesinin yeni bir ürüne, hizmete veya işe dönüştürülme süreci olarak” tanımlanmıştır (Kurt, 2006; 100). Girişimci kavramının temelini oluşturan bu tanımdan da anlaşılacağı üzere girişimciyi, toplumun mevcut ve olası gereksinimlerini belirleyerek kendi sezgi ve deneyimlerinden hareket edip risk alarak geleceğe yönelik kararlar alan yenilikçi ve yaratıcı kişi olarak tanımlayabiliriz (TÜGİAD, 1993).

Yapılan tanımlama ışığında girişimciliğin az gelişmiş ülkelerde yapılanmanın, gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın ve gelişmiş ülkelerde ise dinamizmin, yeni zenginlik ve refah yaratmanın bir aracı görevini gördüğünü söyleyebiliriz (Kurt vd., 2003; 103). Çünkü girişimcilik özelliklerine sahip bireyler yalnızca kendi işletmelerinin başarısında değil aynı zamanda yöresel, bölgesel ve ulusal kalkınmada da etkin bir rol oynar.

(İraz, 2005). Türkiye’de de nüfusun genç ve dinamik olması hem girişimcilik konusunda bir fırsat hem de dolaylı olarak bölgeler arasındaki dengesizliği gidermede bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Bölgesel kalkınma politikalarının uygulandığı yerler genellikle diğer bölgelerden pek çok konuda geri kalmış oldukları için buralarda diğer bölgelere göre üstünlüğe sahip oldukları sektörlerin geliştirilmesi son derece önem teşkil etmektedir. Bunun yanında yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi ve bölgenin sahip olduğu potansiyellerin kalkınma sürecine dâhil edilmesi gerekir (Paksoy ve Aydoğdu, 2010; 120). Girişimcilerin, fırsatları gözleyerek ve yenilik düşüncesini risk olarak organizasyonel gerçeklere dönüştürmesi aynı zamanda işsizlik sorununa önemli bir çözüm sunacaktır (Ağca, 2005; 1-5). Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde beşeri sermaye, artık kalkınmayı sağlama anlamında fiziki sermayeden daha önemli bir hale gelmiştir. Kalkınmanın tam manasıyla gerçekleşebilmesi doğal kaynaklar, fiziki sermaye ve insan gücü kaynaklarının etkin bir şekilde bir araya getirilmesine bağlı olduğu için, bu üretim faktörlerinin hayata geçirilmesi noktasında girişimcilik yeteneğine sahip nitelikli insan kaynağının olması özel bir önem taşımaktadır (Acar, 2006; XVII).

Türkiye’de son yıllarda sağlanan yüksek ekonomik büyümeye rağmen bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları halen devam etmekte ve bölgeler arasında dengesizlikler yaşanmaktadır. Farklı bölgelerin ekonomilerinin farklı sektörel yapılara ve farklı verimlilik seviyelerine sahip olması, merkez ile bölge arasında koordinasyonda eksikliklerin yaşanması bu dengesizliğin boyutlarını artırmaktadır. Bu farklılıkları gidermede ve kalkınmanın harekete geçirilmesinde motor görevi gören girişimciliğin (Memiş, 2007; 138-139) Türkiye’deki görünümüne baktığımız zaman ortalama kadın girişimci oranının %6 olduğu görülmektedir (<http://www.gundem.tv/ekonomi/turkiye-kadin-girisimcide-sinifta-kaldi-h15150.html>). Oysaki AB ülkelerinde başta Almanya, Hollanda, Belçika, İngiltere olmak üzere kadın girişimci oranı %62 civarındadır (<http://www.haberler.com/gulcubuk-ulkemizde-kadin-girisimci-sayisi-sadece-3331490-haberi/>). Bu da Türkiye’de atıl durumda bulunan kadın işgücünün çok fazla olduğunun ve farklı politikalar uygulanarak kadın istihdamının ve kadın girişimciliğinin desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

3. TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Kadın girişimciliğinin Türkiye’de yaşanan bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmadaki önemine geçmeden önce kadın girişimciliğinin tarihsel süreçteki gelişimine bakmak mevcut durumu analiz etmek açısından yararlı olacaktır.

3.1. Kadın Girişimciliği Kavramı ve Özellikleri

Literatürde kadın girişimciliği ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında pek çok tanımlamaya yer verildiği görülmüştür. Bu tanımlamalarda kimlerin kadın girişimci sınıfına dâhil edileceği konusunda kesin bir uzlaşının olmadığı görülmüştür. Ancak, genel bir tanımlama yapmak gerekirse girişimci kadını “ev dışı bir mekânda, kendi adına kurduğu bir (veya birkaç) işyeri olan, bu işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle birlikte çalışan ve/veya işin sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran, herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran, işi ile ilgili olarak ilişkiye girmesi gereken kişi, örgüt, kurum ve kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran, iş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, iş yerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren, işinden elde ettiği kazancı yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadın” (Ecevit, 1993; 20) olarak tanımlayabiliriz.

Çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan ampirik çalışmalarda girişimcilerin başarıya ihtiyacı, risk alabilme eğilimi, bağımsız olma arzusu gibi karakteristik özellikler taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra kadın girişimcilerin iş hayatında; çalışma yaşamının kalitesine önem veren, kalite üzerine odaklanan, yaratıcılığı, esnekliği ve insani yaklaşımları öne çıkaran, işletmelerini yönetirken finansal amaçların yanında sosyal ve kültürel amaçlara da önem veren bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir (Şahin, 2006; 37-38). Öğrenciler üzerinde 2006 yılında yapılan bir çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla, daha empatik, daha gelişmiş sosyal becerilere sahip ve sorumlu bireyler oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Halçınarlı ve Bender, 2006). Kadın girişimciler de, kadın olmanın yarattığı farklılık ve hassaslıkla duygusal zekâlarını iş hayatlarına yansıtılabilmekte ve genellikle bunun olumlu sonuçlarını görmektedirler (Şahin, 2006; 41).

3.2. Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Gelişimi

Ülkemizde kadınlar, tarihsel süreç içerisinde her dönemin değişen koşul ve niteliklerine göre farklı şekillerde ekonomik faaliyetlere katılmışlardır. Kadınların işgücü piyasası ile tanışması tamamen bir zorunluluk sonucu doğmuştur. Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun orduya katılması nedeniyle azalan işgücünü takviye etmek amacıyla kadınlar işgücüne katılmış ancak erkeklerin terhis olmasıyla birlikte geleneksel ev işlerine geri dönmüşlerdir (Mardin, 2000; 14).

Türkiye’de kadının gerçek anlamda tarım dışı işgücüne katılması kırdan kente göçün ve dolayısıyla kentleşmenin arttığı 1950’lerden sonra yaşanmıştır. Toplumsal yaşamda meydana gelen değişim ve gelişmelerle kendine yeni ve farklı roller yükleyen kadının 1980’li yıllarda önemi daha da artmıştır. 80’li yıllar kadın hareketinin hızlandığı yıllar olarak tarihteki yerini almıştır. Bu yıllar batılı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de liberal ekonominin ve girişimcilik kültürünün benimsendiği ve küçük işletme girişimciliği ile birlikte kadın girişimciliğinin de önem kazandığı yıllardır (Soysal, 2010; 88).

Yapılan çalışmalarda kadın hareketinin Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde II. Meşrutiyet’in ilan edildiği yıllarda başladığı ve Cumhuriyetle kurulması ile birlikte Atatürk reformlarının hareketle geçirilmesiyle arttığı görülmüştür. 1980 sonrasında ise kadın hareketinin üçüncü evresi yaşanmaya başlamış ve bu harekete verilen önem artmıştır. Çünkü bu dönemde diğer dönemlerde erkeklerce başlatılan ve yönlendirilen pek çok faaliyet kadınların güdümüne girmiştir (Gökakın, 2000; 109).

Yaşanan değişime yıllar açısından baktığımızda ise “1955 yılında 5 milyon 261 bin 709 kişi olan iktisaden faal kadın sayısının, 1970 yılında 5 milyon 812 bin 545 kişiye, 1985 yılında 7 milyon 647 bin 265 kişiye ve 2000 yılında ise 10 milyon 164 bin 540 kişi”ye ulaştığı görülmektedir (Berber ve Eser, 2008; 3-4). Türkiye’de kadınlar 80’li yıllardan sonra ekonomik ve sosyal alandan daha aktif bir şekilde yer almasına rağmen hala batılı ülkelerdeki oranlara yetişememiştir.

3.3. Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Önemi

Yüzyıllardır, kadınlar üretimin her aşamasında emek harcayarak üretime destek vermelerine rağmen, sosyo-ekonomik kalkınmadan payına düşeni alamamış, hatta dünyada yoksulluktan en fazla etkilenen kesimi oluşturmuştur (Kocacık ve Gökaya, 2005; 196). Nüfusunun yarısı kadın olan ülkemizde de benzer şekilde kadınlar kalkınmanın getirilerinden yeterince faydalanamamışlardır. Bu nedenle, kadınların işgücüne daha fazla katılımını sağlamak hem Türkiye’nin daha hızlı kalkınmasını hem de kadınların sosyo-ekonomik durumlarında iyileşmeyi beraberinde getireceği için önem arz etmektedir. Ancak mevcut sayısal veriler göstermektedir ki, günümüz Türkiye’sinde kadınlar, yasa önünde diğer gruplarla eşitliği sağlanmasına rağmen, uygulamada bir takım ayrımcılıklara maruz kalmaktadır.

Türkiye’de ilk kez 1950’lerde çalışma yaşamına katılmaya başlayan kadınlar, toplumdaki değişim ve gelişmelerle birlikte bilinçlenmeye, eğitim almaya ve farklı sektörlerde çalışmayı talep etmeye başlamışlardır. Ancak toplumsal yapıya nüfuz etmiş olan geleneksel kültürel değerler kadınların ev dışında çalışmasına birtakım sınırlandırmalar getirmiştir. Kadının yeri evidir anlayışı, kadını ev dışında çalışmamaya veya çalışsa bile ev içi rolleriyle çalışma hayatındaki rolleri arasında sıkışıp kalmaya mahkûm etmiştir. Ayrıca kadının çalışma hayatına atılmasından sonraki süreçte yaşadığı sıkıntılar bununla sınırlı olmayıp, kadınlar, tacize, şiddete ve ayrımcılığa da maruz kalmaktadır (Kocacık ve Gökaya, 2005; 196).

Kadının formel sektörde iş bulmada ve bu işe devam etmede yaşadığı zorluklar kadınların girişimcilik gibi istihdam türlerine olan ilgisini canlı tutmaktadır. Kendi hesabına bir iş kurmak ve dolayısıyla girişimci kadın olmak, kadınların istihdamla ilgili yaşadıkları sıkıntıları aşarak iş piyasasına aktif katılımlarını sağlayacak olumlu bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının iş yaşamında girişimci olarak yer alması kendini daha bağımsız hissetmesine, özgür hareket edebilmesine, insanlar arası ilişkilerini güçlendirerek sosyal alanda daha görünür olmasına olanak sağlamaktadır (Ecevit, 1993; 18).

Kadınları girişimci olmaya iten nedenler düşünüldüğünde literatürde bunların “itme ve çekme” faktörleri olarak değerlendirildiği görülür. Kadınları iş kurmaya “iten” nedenler, kısaca ülkedeki genel işsizlik, kadınlara uygun olmayan çalışma koşulları ve cinsiyet ayrımcılığı olarak sayılabilirken, kendi işinin patronu olarak bağımsız olmak ve böylece kendini gerçekleştirmek “çeken” nedenler şeklinde özetlenebilir (Yetim, 2012).

Ancak bu faktörler her ne kadar kadınların girişimciliğe olan ilgisini arttırsa da Türkiye’de yapılan çalışmalar, kadın girişimcilerin, girişimcilerin genel olarak karşılaştıkları birtakım problemlerin yanı sıra, kalıplaşmış sosyal ve kültürel roller, eğitim yetersizliği, aile tepkileri, iş yükü fazlalığı, sermaye eksikliği, erkeklere bağımlılık gibi sorunlarla uğraşmak zorunda kaldıklarını göstermektedir (Kutanis ve Hancı, 2004; 458).

Genel olarak girişimcilerin ve özellikle de kadın girişimcilerin önündeki bu engellerin kaldırılması bölge ve ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik kalkınmayı engellediği yapılan araştırmalarda belirlenmiştir (Baltacı, 2011; 62). Dünya Bankasının bir raporunda cinsiyet ayrımcılığının olduğu ülkelerde yoksulluğun daha derin, ekonomik büyümenin daha yavaş olduğunun belirtilmesi bu durumu açıkça ifade etmektedir (Dünya Bankası, 2012).

Kadın istihdamı ve kadın girişimciliğinin geliştirilmesi sosyo-ekonomik kalkınma açısından da önemlidir. Yapılan çeşitli anket çalışmaları kadınların gelirlerinin çoğunu aileleri için harcadığını göstermektedir. Yani kadınların geliri arttıkça bu geliri kişisel tüketimden ziyade ailenin geçimine harcadığı söylenebilir. Dolayısıyla kadınların geliri arttıkça tüm ailenin refahı düzeyi artmaktadır (Baltacı, 2011; 62). Bu bağlamda düşünüldüğünde çalışan kadın sayısının artması genç kuşakların daha iyi koşullarda eğitim almaları ve daha sağlıklı yetişmeleri konusunda olumlu katkılar sağlayacaktır (İnciroğlu, 2012).

4. BÖLGESEL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Az gelişmiş ülkeler, kalkınma konusunda en büyük sorunu kalifiye işgücü yetiştirmek ve var olan işgücünü istihdam etmek noktasında yaşamaktadırlar. Teknolojiyi geliştirebilecek, uygulayabilecek, kaynakları kullanabilecek ve organizasyonu sağlayabilecek yetişmiş işgücüne sahip olmak bu ülkelerin kalkınmalarını sağlayacak en önemli unsurdur (Aztimur, 2005; 36).

Bu bağlamda, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların ekonomik yaşama katılma, ekonomik değer üretme ve dolayısıyla da kalkınmayı sağlamada önemli etkileri olmasına rağmen, ekonomik kalkınmadan yararlanma payları erkeklerin aldıkları payın gerisinde kalmaktadır (Aztimur, 2005; 38). Kadınların bu şekilde ekonomik ve toplumsal anlamda ikinci planda kalmalarına neden olan ana etken, kaynağını erkek egemen kültürden alan cinsiyet ayrımcılığıdır. Bu zihniyet, kadının rollerini ev içi alanla sınırlamakta ve ev dışında herhangi bir uğraşı olsa bile bunun kadının ikinci görevi olduğunu söylemektedir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği esnek ve ucuz emek arayışı ile birlikte kadın istihdamı artsa da, dünya genelinde kadın emeği hala büyük oranda, ücretsiz aile işçisi başta olmak üzere, düzenli geliri olmayan işlerde yoğunlaşmış durumdadır (Aztimur, 2005; 38-41).

İşgücü piyasasının kadına sınırlı imkânlar sunduğu böylesi bir ortamda kadın işgücü, geçimlik üretim, ev içi üretim ve gönüllü çalışma gibi alanlara hapsedilmektedir. Bu durum da kadınların kalkınmanın gerçekleşmesindeki paylarının yüksek olmasına rağmen, kalkınmadan aldıkları payın ne denli düşük olduğunun önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa uzun bir zaman dilimini kapsayacak şekilde birçok ülkede yapılan araştırmalar göstermiştir ki, kadınların kayda geçmeyen faaliyetlerinin ekonomiye katkısı ülke GSMH’larının 1/3’ü ile 1/2’sine ulaşmaktadır (Aztimur, 2005; 48).

Ekonomik kalkınmaya olan etkisi bu denli önemli olan kadınların istihdamını ve girişimciliğini arttırmak son derece önemlidir. Bu nedenle, gelecekteki politikaların belirlenmesinde etkin kadın girişimcilerin yaratılması yerel ekonomilerin ve dolayısıyla ülke ekonomisinin kalkınması açısından önem arz etmektedir (Can ve Karataş, 2007; 253). Amacı bölge içindeki illerin kalkınma konusundaki farklılıklarını gidererek dengeli bir kalkınma süreci oluşturmak ve bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farkları gidermek olan bölgesel kalkınma politikalarının, bu amaca ulaşabilmesi kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması ve gelir dağılımında sosyal adaletin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda kadınların da üretilen mal ve hizmetlerden adil bir pay almaları gerekmektedir (Gündüz, 2006; 154).

Kadın girişimciler, hem kendileri hem de istihdam ettikleri kişiler için iş yaratmalarının yanı sıra, toplumdaki konumlarını da güçlendirerek gelişmeye katkıda bulunurlar. Bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesinin en önemli unsurlarından biri olan yerel aktörlerin sürece tam olarak dâhil edilmesi, kadın girişimcilerin de bu süreçte yönlendirilip desteklenmesini gerektirmektedir (Can ve Karataş, 2007; 253). Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmaların sonuçları ve mevcut veriler, kadın girişimciliği konusunda

Türkiye'nin durumunu anlamak açısından önem teşkil etmektedir. Bu noktada aşağıda TUIK, Dünya Ekonomi Forumu (WEF) gibi ulusal ve uluslararası kurumların yaptığı araştırma sonuçlarından faydalanılacaktır.

Öncelikli olarak küresel ölçekte yapılan araştırmaların bulgularına baktığımız zaman Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından dünyanın en kötü durumdaki ülkelerinden biri olduğunu görülmektedir. Aşağıda Dünya Ekonomi Forumu'nun her yıl yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Dünya Ekonomi Forumu 2011 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporuna Göre Türkiye'nin Durumu

YIL	TOPLAM ÜLKE SAYISI	TÜRKİYE'NİN PUANI	TÜRKİYE'NİN SIRASI
2008	130	0,5853	123 (en derin 8. ülke)
2009	134	0,5828	129 (en derin 6. ülke)
2010	134	0,5876	126 (en derin 9. ülke)
2011	135	0,5954	122 (en derin 14. ülke)

Kaynak: <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/global-gender-gap-report-education-2011-en.pdf>

Bu raporda ülkeler, “ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitime erişim, siyasal güçlenme, sağlık ve hayatta kalabilme” gibi dört temel kriter esas sıralanmaktadır. Raporda ülkelerin puanı 1'e yaklaştıkça uçurum kapanmakta, 0'a yaklaştıkça derinleşmektedir. Kriterler açısından Türkiye'nin mevcut durumunu analiz edebilmek adına aşağıdaki tablo açıklayıcı niteliktedir.

Tablo 2. Dünya Ekonomi Forumu 2011 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporuna Göre Türkiye'nin Kriterler Açısından Durumu

2011 YILI RAPOR SONUÇLARI	Ekonomik katılım ve fırsatlar	Eğitime Erişim	Sağlık ve Hayatta Kalabilme	Siyasi Güçlenme
Türkiye'nin Sırası	132	106	62	89
Türkiye'nin Puanı	0.388	0.9200	0.9755	0.0972

Kaynak: <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/global-gender-gap-report-education-2011-en.pdf>

Türkiye'nin 2011 yılı verilerine göre “ekonomik katılım ve fırsatlar” kategorisinde 135 ülke arasında 132. sırada olması, Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı konusunda dünya ölçeğinde ne kadar geri bir konumda olduğunu gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin “ekonomik katılım ve fırsatlar” kriterinde, diğer kriterlere göre çok daha geride olması, Türkiye'de kadın istihdamı sorununun boyutu hakkında fikir vermektedir (http://www.sosyal-is.org.tr/dosyalar/kadin_emegi_ve_istihdami.pdf).

Ulusal ölçekte yapılan araştırma sonuçlarına bakılacak olursa bu verilerin uluslararası ölçekte elde edilen verileri doğrular nitelikte olduğu söylenebilir. Özellikle işgücüne katılım oranı, kadınların eğitim durumları ve kadın istihdamının sektörel dağılımı açısından elde edilen veriler Türkiye'nin neden son sıralarda yer aldığını kanıtlar niteliktedir.

Türkiye'deki son dönem işgücüne katılım oranlarına bakılacak olursa “1990 yılında %34 civarında olan kadınların işgücüne katılım oranı, 1995 yılında %30,6'ya, 2000 yılında %26,6'ya, 2004 yılında ise %25,4'e düştüğü” görülmektedir (Berber ve Eser, 2008; 4). Aşağıda TUIK'in 2011 yılı için yaptığı araştırma verilerine yer verilmiştir. Bu verilere bakılacak olursa kadınların işgücüne katılım oranları zaman zaman artış gösterse de genellikle erkeklerin işgücüne katılım oranlarının yarısı kadar bile olmadığı söylenebilir.

Tablo 3. 2011 Yılı İtibariyle Cinsiyet Bakımından Türkiye'deki İşgücüne Katılım Oranı

Dönemi	Türkiye-İşgücüne katılım oranı-Erkek(%)	Türkiye-İşgücüne katılım oranı-Kadın(%)
Aralık 2011	70.4	27.4
Kasım 2011	71.3	28.3
Ekim 2011	71.7	29.0
Eylül 2011	72.2	29.5
Ağustos 2011	72.8	30.0
Temmuz 2011	72.9	30.3
Haziran 2011	72.7	30.5
Mayıs 2011	72.0	29.8
Nisan 2011	71.6	28.9
Mart 2011	71.0	27.9
Şubat 2011	70.6	27.2
Ocak 2011	70.3	26.6

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3569&sayfa=giris&metod=IlgiliGosterge>

Kadınların işgücüne katılım oranının eğitim seviyeleri ile ilişkisine baktığımızda ise kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırma ve geliştirme konusunda eğitim düzeyinin ne denli belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Cinsiyet ve Eğitim Durumu Bakımından 2011 Yılı İşgücüne Katılım Oranı

İşgücüne Katılım Oranı	Kadın	Erkek
Lise altı eğitimlilerde	%23,1	% 68,4
Yükseköğretim mezunlarında	% 70,4	% 85,6

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8

Tablodan da anlaşılacağı üzere, kadınların eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılımları da artmaktadır. Girişimciliğin ilk şartı teknik bilgi sahibi olmak olmasa da bu kriter göz ardı edilmemelidir. Yaptığı işin inceliklerini bilmeyen bir kişi ürettiği mal veya hizmeti etkili bir şekilde pazarlayamaz ve geliştiremez. Dolayısıyla hem kurulan işletme istenilen amaca ulaşamaz hem de kadın işgücüne katılarak ulaşmak istediği hedeflere ulaşamaz (Şahin, 2006; 26).

Türkiye'deki kadın istihdamı ve kadın girişimciliğinin durduğu yeri anlamak açısından okullaşma oranının da dikkate alınması gerekmektedir. 2009-2010 eğitim-öğretim yılı okullaşma oranına baktığımızda kadınların net ilköğretim okullaşma oranı %97,84, ortaöğretim okullaşma oranı %62,21, yükseköğretim okullaşma oranı ise %29,55'tir (http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf). Dolayısıyla kadın girişimciliğinin gelişmesi için kadınların eğitime teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

İşgücüne katılım oranı ve okullaşma oranları bölgeler arası gelişmişlik farklarını anlamak açısından önemlidir. 2010 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına bakıldığında ilk sırayı İstanbul alırken son sırada ise Muş yer almaktadır (Yıldız vd., 2010). İllerin gelişmişlik düzeyi hesaplanırken okullaşma oranı ve işgücüne katılım oranları da baz alınmıştır. Bu nedenle yapılan çalışmada en gelişmiş il olarak belirlenen İstanbul ile en az gelişmiş il olan Muş bu iki kriter açısından aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır.

Tablo 5. 2010 Yılı Kadın Okullaşma Oranı ve İşgücüne Katılım Oranı Açısından İstanbul ve Muş İli Karşılaştırması

İller	Kadın Okullaşma Oranı (2009-2010 Yılı Verileri)		İşgücüne Katılım Oranı (2010 Yılı Verileri)
	İlköğretim	Ortaöğretim	
İstanbul	%99,42	%70,16	%47,8
Muş	%93,57	%20,04	%42,1

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8;

http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf

Tabloda da görüldüğü üzere okullaşma oranı açısından Muş, İstanbul'a göre özellikle ortaöğretimde çok geride kalmıştır. Bu durumun da etkisiyle işgücüne katılım oranı açısından İstanbul Muş'a nazaran daha iyi bir konumdadır. Dolayısıyla bölgeler arasında gelişmişlik farklarının oluşumunda okullaşma oranı ve buna bağlı olarak da işgücüne katılım önemli bir yer teşkil etmektedir.

Bu iki kriter açısından kadın ve erkek karşılaştırıldığında ise kadınların oranlarının erkeklere nazaran hep daha düşük olduğu yukarıdaki tablolarda da görülmektedir. Bu nedenle bölgeler arasındaki farklılıkların en aza indirilmesinde kadınların eğitim durumunun yükseltilip işgücüne katılımlarının sağlanması ve girişimciliğe teşvik edilmesinin rolü büyüktür.

Bu doğrultuda Türkiye de bölgeler arasındaki dengeyi sağlamak adına yaptığı çalışmalarda kadın girişimciliği konusuna önem vermeye başlamıştır. Özellikle 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'de kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik olarak ABİGEM (Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri), GAP-GİDEM (Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi), KAGİDER (Kadın Girişimciler Derneği), KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), TİSVA (Türkiye İsrافی Önleme Vakfı) gibi kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır (Memiş vd., 2007; 142).

SONUÇ

Ekonomik büyüme ve kalkınma ülkelerin önem verdiği konuların başında gelmektedir. Ancak ülkenin ekonomik ve sosyal faaliyetleri genellikle belli merkezler etrafında toplandığı için özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arasında gelişmişlik farkları oluşmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin; temel amaçlarından biri olan topyekün kalkınmayı sağlayabilmek ve küreselleşme sürecinin getirdiği değişim sürecinde ayakta kalabilmek için bölgesel dengesizlikleri gidermesi ve bütün bölgeleri ile sosyo-ekonomik açıdan bütünleşmesi gerekmektedir.

Türkiye gibi bölgeleri arasında ciddi dengesizlikler bulunan ülkelerde; riske girmekten ve sorumluluk almaktan çekinmeyen, yaratıcı ve atak kişilerin bölgesel dinamikleri ekonomik bir değer yaratmak üzere organize edip üretim sürecine dâhil etmesi, mevcut dengesizlikleri azaltmada önemli bir rol oynayacaktır. Görece geri kalmış olan bölgelerin geliştirilmesi için kaynakları sınırlı olan devletten yardım beklemek hem çok gerçekçi olmayacak hem de kalıcı sonuçlar doğurmayacaktır. Bu nedenle bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesinde harekete geçirilmesi gereken unsur girişimcilik ve özellikle de dünya nüfusunun yarısını oluşturmasına rağmen çoğunlukla atıl durumda olan kadın girişimciliğidir.

Kadınlar kendilerini daha bağımsız hissedebilmek, sosyal hayata katılabilmek belki de kendini güvende hissetmek amacıyla iş yaşamına katılmak istemektedir. Ancak mevcut duruma bakıldığında kadınların önemli bir bölümü iş yaşamında karşılaştıkları taciz ve mobbing gibi olaylar ya da zor çalışma şartları gibi nedenlerle sadece geçimlik üretim, ev içi üretim ve gönüllü çalışma gibi kayda geçmeyen faaliyetlerde çalışmakta ve bu faaliyetlerle bile ekonomik kalkınmaya ciddi düzeyde katkı yapmaktadırlar. Dolayısıyla hem bölgesel kalkınmanın sağlanması hem de kadınların kendini güvende hissettiği bir ortamda çalışarak kendi içsel tatminini sağlanması ve toplumsal statüsünün yükselmesi için kadın girişimciliğinin desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, T. (2006). "*Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynağının Rolü ve Balıkesir İli Örneği*", **Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı.

Ağca, V. (2005). "*İç Girişimcilik Yapısı ve Firma Performansına Etkileri: Denizli Tekstil Sektöründeki Firmalarda Bir Araştırma*", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.

Aktan, C. C. (2002). "*Türkiye'de Bölgeler Arası Dengesizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri*", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-iş Sendikaları Konfederasyonu Yayını.

Aztimur, H. (2005). "*GAP Bölgesinin Sosyo-ekonomik Kalkınmasında Kadın İstibdamının Yeri: Şanlıurfa Örneği*", **Yüksek Lisans Tezi**, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baltacı, N. Ö. (2011). “Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak MikroKredi”, T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, **Uzmanlık Tezi**, Ankara.

Can, Y. ve Karataş, A. (2007). “Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı**.

Çolak, O. (2004). “Sivil Toplum Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Yeri”, **Son Baskı Sanal Dergi**,1(8).

Dağ, R. (2000). “Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinin Gelişmesi Örneğinde Bölgesel Kalkınma Makro Politikaları”, **Bölgesel Kalkınma Politikası** (TESEV) içinde, TESEV, İstanbul.

Ecevit, Y. (1993). “Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, **Kadını Girişimciliğe Özendiren ve Destekleme Paneli**, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.

Dünya Bankası, **Engendering development: through gender equality in rights, resources and voice** – **summary**,

http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/02/02/000094946_01012505311522/Rendered/PDF/multi_page.pdf, [Erişim Tarihi: 19 Mart 2012].

Berber, M., Yılmaz-Eser, B. (2008). “Türkiye’de kadın istihdamı: Ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz”. **İş,Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 10 (2).

Gökakın, Z.Ö. (2000), “Doksanlı Yılların Yeni Kabraranları: Türkiye’de Girişimci Kadın Profili” **8. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı**, Nevşehir.

Gündüz, Ali Yılmaz. **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2006.

<http://www.gundem.tv/ekonomi/turkiye-kadin-girisimcide-sinifta-kaldi-h15150.html>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2012.

<http://www.haberler.com/gulcubuk-ulkemizde-kadin-girisimci-sayisi-sadece-3331490-haberi/>, Erişim Tarihi: 14 Mart 2012.

Halıncı, E. Ve Bender, T. (2006). “Kadında Duygusal Zeka (EQ) ve Bir Saba Çalışması”, **II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı**, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Işık, N., Göktaş, D. ve Kılınç, E. C. (2011). “İktisadi Büyümede Girişimciliğin Rolü”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, (6).

İnciroğlu, L. **Kadınların İstihdama Katılımı ve Yaşanan Sorunlar**, <http://www.toprakisveren.org.tr/2010-85-lutfiinciroglu.pdf>, [Erişim Tarihi: 23 Mart 2012].

İraz, Rıfat; **Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobi’ler**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2005.

Kocacık, F. Ve Gökçaya, V. B. (2005).“Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6(1).

Kurt, M., Ağca, V. ve Erdoğan, S. (2006). “Afyonkarahisar İli Girişimcilik Performansının Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Analizi”, Afyon **Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 8(2).

Kutanis, R. Ö. ve Hancı, A. (2004). “Kadın Girişimcilerin Kişisel Özgürlük Algılamaları”, **3. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, Eskişehir, 2004 Kasım.

Mardin, Bekata, Nur. **Sağlık Sektöründe Kadın**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000.

Memiş, H., Paksoy, M. ve Paksoy, S. (2007). “Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi: GAP Bölgesinde Bir Araştırma”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2(2).

Paksoy, S. ve Aydoğdu, M. (2010). “Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: GAP-GİDEM Örnekleri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 5(1).

Poroy, H. (2004). “Bölgesel Gelişme Stratejileri Çerçevesinde Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi”, **Türkiye İktisat Kongresi**. İzmir, 5-9 Mayıs.

http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf, [Erişim Tarihi: 21 Mart 2012].

http://www.sosyal-is.org.tr/dosyalar/kadin_emegi_ve_istihdami.pdf, [Erişim Tarihi: 21 Mart 2012].

Soysal, A. (2010). “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 65(1), 83-114.

http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=86&tipi=15&sube=0, [Erişim Tarihi:15 Mart 2012].

Şahin, E. (2006). “*Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.

<http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3569&sayfa=iris&metod=IlgiliGosterge>, [Erişim Tarihi: 20 Mart 2012].

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8, [Erişim Tarihi: 20 Mart 2012].

Turan, Menaf; “*Bölgesel Kalkınma Programları*”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Degildir?**, Derleyen: Menaf Turan, İstanbul, Paragraf Yayınevi, 2005.

TÜGİAD (1993), **Girişimciliğin Önemi ve Değişen Girişimci Nitelikleri.**, Şubat 1993, İstanbul.

<http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/global-gender-gap-report-education-2011-en.pdf>, [Erişim Tarihi: 21 Mart 2012].

Yetim, N. **Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği**, http://eab.ege.edu.tr/pdf/2_2/C2-S2-%20M8.pdf, [Erişim Tarihi 20 Mart 2012].

Yıldız, E., Sivri, U. ve Berber, M. (2010). **Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.**

http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.metinberber.com%2Fkullanici_dosyaları%2Ffile%2Fendeks.doc&ei=bqlsT7rIAYTJhAeGr9GTBw&usq=AFQjCNEyKx7SEnWMQ05doLGroaIR1GwAqA&sig2=sH4e4HHoxXQ0h39_yPNhzQ, [Erişim Tarihi: 21 Mart 2012].